
KRISTÓF ILONA

GIOVANNI BATTISTA BONZAGNO PÁLYÁJA¹

A 15–16. század fordulójának egri püspöki udvaráról a kutatás egészen a közelmúltig úgy tartotta, hogy Estei Hippolit² itáliai udvaroncai alkották a többséget.³ Ezzel szemben a számadáskönyvek⁴ és a diplomáciai iratok, hivatali levelezések⁵ feldolgozásával a korábban feltételezettnél egy jóval szerényebb püspöki udvartartás képe bontakozik ki előttünk.⁶ Azzal a már-már közhelyszámba menő állítással viszont nem lehet vitatkozni, hogy Hippolit itáliai udvaroncai nem szerettek Magyarországon tartózkodni.⁷

Jelen tanulmányom főszereplője, Giovanni Battista Bonzagno a kivétel. A forrásanyag jelenlegi feldolgozottsága mellett ő az egyetlen személy Hippolit püspök egykori egri udvartartásából, aki nem tért vissza Itáliába uruk halála után néhány éven belül. Sőt, Bonzagno pályája csúcsára igazán csak a mohácsi csata után érkezett. I. János velencei diplomatájaként elnyerte a csanádi püspökséget is.⁸ Az alábbiakban Bonzagno 1526 előtti pályáját, kapcsolatrendszerét igyekszem felvázolni, melynek tükrében érthetővé válik későbbi karrierje is.

-
- 1 A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című projekt támogatta.
 - 2 *Sugár István*: Az egri püspökök története. Bp. 1984. 201–210., *Lucy Byatt*: Ippolito d'Este. In: Dizionario Biografico degli Italiani, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana, 1993.– Hivatkozások forrása az elektronikus kiadás: www.treccani.it/biografie (2015. április 15).
 - 3 *Sugár I.*: Az egri püspökök i. m. 206.
 - 4 Estei Hippolit püspök egri számadáskönyvei 1500–1508. Közléteszi: E. Kovács Péter. Eger, 1992.
 - 5 Az OTKA K 81430. számú, XIV–XVI. századi magyar történelmi és irodalmi források Olaszország levéltáraiban és könyvtáraiban című kutatási projekt keretében a modenai és milánói állami levéltárakban feltárt több ezer rekordnyi hungarikának köszönhetően az Esték diplomáciai iratai és Hippolit esztergomi, egri számadáskönyvei (a másolatokon és a kiadott köteteken túl is) fontos új adatokkal, információkkal szolgálnak. A feldolgozott dokumentumok elérhetőek a www.vestigia.hu oldal adatbázisában (a továbbiakban Vestigia Infocus).
 - 6 *Kristóf Ilona*: Az egri püspöki udvar a 15–16. század fordulóján. (megjelenés alatt)
 - 7 *E. Kovács Péter*: Egy középkori utazás emlékei. (Estei Hippolit utolsó utazása Magyarországon.) Történelmi Szemle 1990. (XXXII. évf.) 1–2. sz. 101–127.
 - 8 *Kálmán Juhász*: János király olasz diplomatája (Ein italienischer Diplomat des Königs Johann von Zapolya [Giovanni Bonzagno]) Hrsg: Leo Santifaller: Ergänzungsband 2/2. Festschrift zur Feier des 200 jährigen Bestandes des HHStA 2 Bände (1951) VII. Allgemeine und österreichische Geschichte. 327–333., *Bunyitay Vince*: A váradi püspökség története II. Nagyvárad, 1883. 54.

Bonzagno 1512-ben tűnik fel a magyar forrásanyagban. 1512 telén érkezett Egerbe,⁹ hogy átvegye a püspökség kormányzóságát.¹⁰ Ugyanis a korábbi években komoly gondban voltak Ferrarában az egri jövedelmeket illetően. Az idős és betegeskedő Taddeo Lardit¹¹ 1508-ban Ercole Pio¹² váltotta fel. Akit viszont Hippolit alig két évvel később visszarendelt, mivel nem tudta a püspökség jövedelmeit az elvárásokhoz igazítani.¹³ Kényszermegoldásként Lardi vette át az ügyeket újra, de állapota annyira súlyosbodott, hogy immár az ágyából felkelni sem bírta, és hangosan jajgatott a fájdalomtól.¹⁴ A kialakult helyzet egyetlen megoldását az jelentette, ha minél hamarabb küldenek valakit Ferrarából Egerbe, aki képes biztosítani a püspökség zavartalan működését.

Bonzagno korábbi tevékenységéről vajmi kevés adat áll rendelkezésre. Brodarics, aki végrendeletében is említi Bonzagnót, írja, hogy Reggióból származott, a Mutina és Parma közt elterülő vidékről.¹⁵ Okleveles említéseiből tudjuk, hogy mindkét jog doktora volt.¹⁶ 1512 tavaszán felmérte a helyzetet Egerben és Budán is, teljesítette a bemutatkozó formásokat.¹⁷ A Magyar Nemzeti Levéltár DL-DF gyűjteményében fennmaradt oklevelek tanúbizonyossága szerint a püspökség hétköznapi ügyintézésből rögtön érkezése után már kivette a részét.¹⁸ Az ügyes-bajos dolgok mellett ráhárult a feladat, hogy rendszeresen jelentést tegyen urának. Nem sokkal érkezése után már elődje,

-
- 9 1512. 02. 04. Vestigia Infocus 1793. Első levele Hippolitnak, amelyben a palota elhanyagoltságára hivatkozva mentegeti magát, hogy még nem tudott pénzt küldeni.
- 10 A távollévő püspök egyházi és világi feladatait helyettesek látták el. Egyházi hatalmát a vicarius generalis gyakorolta, aki egyházi személyként nem közvetlenül a püspöktől kapta fizetését, hanem a számára juttatott prebendák képezték a megélhetésének alapját. A gubernator (kormányzó)/administrator (jóságkormányzó) feladata a püspökség gazdasági ügyeinek az irányítása volt: az egyházi és földesúri jövedelmek, a püspöki birtokok kezelése, adminisztrációja. Ilyenformán a gubernator állt a püspöki udvartartás élén.
- 11 Lardi 1487-ben érkezett Magyarországra, az itáliai familiárisok között udvarmesterként szerepelt. 1494-ben már kamarás, 1493–1502 között gömöri, ezzel egyszerre pankotai főesperes is, amelyet 1498-ban elcserél az ungira. 1501-től egri gubernator, a káptalan tagja, 1508-ban egri custos.
- 12 *Domokos György: A pestis és a gepárd*, In: Szerk.: Domokos György, Szerk.: Mátyus Norbert – Nuzzo Armando Vestigia: Mohács előtti magyar források olasz könyvtárakban. Piliscsaba, 2015. 185–196.
- 13 1510 Vestigia Infocus 1783.
- 14 1511. 07. 23. Vestigia Infocus 1790.
- 15 Bunyitay V.– Rapaics R.– Karácsonyi J. (szerk.): *Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából*. III. kötet, 1535–1541. Budapest, 1906. (A továbbiakban ETE III.) 379.
- 16 1521. 11. 15. DF 218019
- 17 1512. 03. 03. Vestigia Infocus 1794., 1512. 03. 13. Vestigia Infocus 1795.
- 18 1512. 03. 05. DF 217140, 1512. 05. 15. DF 229417, 1512. 06. 21. DF 217719, 1513. 02. 27. DF 217233, 1513. 05. 23. DF 217261, 1514. 01. 23. DF 229453, 1514. 03. 05. DF 267464, 1514. 03. 28. DF 217327, 1514. 05. 06. DF 229455, DF 217331, 1514. 10. 18. DL 22635, 1515. 01. 19. DF 217407, 1515. 09. 11. DF 217475, 1516. 12. 04. DF 217569

Taddeo Lardi haláláról és temetéséről számolt be, és gondoskodott hagyatékáról.¹⁹ A későbbiekben is rendszeresen beszámolt a püspöknek az ország és a püspökség ügyeiről,²⁰ éppen ezért meglepő, hogy a Dózsa-féle parasztlázadást nem is említette. Hiszen maga is belekeveredett a lázadás leverésébe, amikor Eger alatt az Eger-patak völgyében táborozókat fegyverrel szétkergette.²¹ 1514 nyár végén Hippolit felrotta kormányzójának, hogy ugyan értesült a lázadásról, de Bonzagno miért nem számolt be az eseményekről. Majd természetesen sürgette, hogy mihamarabb küldjön pénz és lovakat, tekintettel a közelgő római tartózkodására.²² Az év őszét Bonzagno jobbára Bakóc társaságában töltötte Budán, Esztergomban, Visegrádon, innen küldte összefoglalóit Ferrarába, akár a balul elsült kereszteshadjáratról,²³ akár az őszi országgyűlésről és határozatairól²⁴ és a tapolcai apátság ügyéről. Valószínűleg ez érdekelte Hippolitot a legjobban, hogy hogyan tudná az apátság adminisztratíváját megtartani.²⁵ De arról, hogy személyesen vett volna részt a lázadás leverésében, sehol nem írt. Megörököltette viszont Taurinus a Stauromachiában.

„Bonzagno volt ott, aki jártas a kánoni jogban
s római törvényben, Múzsák s Mars szinte segítik.
Gyászos pór hadirend, a keresztjelű talpasok arra
támadván, leveré őket s várfal magasába felérő
sírhalmot rakatott, véres lesz Eger, de örökre”²⁶

19 1512. 08. 02. Vestigia Infocus 1796., 1512. 08. 04. Vestigia Infocus 1798. Lardi Kassán hunyt el, reneszánsz sírköve ma is látható. *E. Kovács Péter: Léhűtők Egerben. Mindennapi élet Estei Hippolit egri püspök udvarában.* In: Oborni Teréz – Á. Varga László (Szerk): Memoria rerum. Tanulmányok Bán Péter tiszteletére. Eger, 2008. 157–177., 157–158.

20 1512. 09. 20. Vestigia Infocus 1799., 1513. 07. 25. Vestigia Infocus 36., 1800, 1514. 06. Vestigia Infocus 1801.

21 A csatáról, a szembenálló felek létszámáról ld. bővebben: *Horváth Richárd: Legendás várak nyomában. Várak a Dózsa-parasztháborúban.* In: *Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországról.* Szerk.: Neumann Tibor, C. Tóth Norbert. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) Budapest, 2015. 235–270., *Márki Sándor: Dósa György. 1470–1514. MAGYAR TÖRTÉNETI ÉLETRAJZOK.* Budapest, A Magyar Történelmi Társulat kiadása. 1913. XIX. A DEBRŐI ÉS AZ EGERVÖLGYI CSATÁK. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MagyarTortenetiEletrajzok-magyar-torteneti-eletrajzok-BE5D/dosa-gyorgy-14701514-284C/xix-a-debroi-es-az-egervolgyi-csatak-2B1A/> (2018. ápr. 1.)

22 1514. 08. 21. Vestigia Infocus 1815.

23 1514. 11. 22. Vestigia Infocus 1802. Esztergom, 1514. 12. 03. Vestigia Infocus 1803. Visegrád

24 1514. Vestigia Infocus 1806. Eger?

25 1514. 12. 28. Vestigia Infocus 1804. Bakóc és Bonzagno Budán azt próbálták kijárni, hogy Horváth Gergely fivére kapja meg a tapolcai javadalmat, egyelőre sikertelenül. Az ügy megoldatlanságát jelzi, hogy rendre visszatér a kérdésre Hippolit az utasításában: 1515. 07. 12. Vestigia Infocus 1827., 1515. Vestigia Infocus 1822.

26 *Taurinus István: Paraszti háború.* Fordította: Geréb László. <http://mek.niif.hu/02500/02570/02570.htm#7> (2018. márc. 10.)

Elsőre kissé meglepő, hogy az országnagyokat, egyháznagyokat felvonultató eposzban Bonzagno is kiemelt szerepet kapott, és mellesleg Hippolit is megkapta a maga laudációját.²⁷ Valószínűleg nem áll távol az igazságtól, ha azt feltételezzük, hogy Bonzagno személyes ismeretségben állhatott Taurinusszal ezekben az években. Hiszen Taurinus, mielőtt erdélyi vikárius lett, Bakóc udvartartásának volt a tagja, így lehetett alkalmuk az esztergomi érsek környezetében ismeretséget kötni. 1515-ben már jelentkeztek az első jelei annak, hogy Ferrarában elégedetlenek Bonzagno tevékenységével. Sőt, gyaníthatóan az Esték érdekei mellé már ekkor felsorakoztatta a kormányzó a sajátjait is. Míg az év elején Hippolit arra utasította a kormányzót, hogy mindenben támogassa a megtámadott Bakóc érseket,²⁸ úgy az év második felében már felmerült a gyanú, hogy Bonzagno és Bakóc közösen rövidítették meg az egri püspökség jövedelmeit. Hippolit fennmaradt utasításainak egy jó részében nagyon részletesen rendelkezett az egri ügyekről, nemcsak a jövedelmek beszédéről, hanem jó gazdaként tudnia kellett a szolgák vitáiról, betegségeiről, az istálló állapotáról stb.²⁹ Úgy tűnik, hogy nem kerülte el a figyelmét, hogy valami nem volt rendben Egerben. (Sajnos ezeknek az éveknek a számadáskönyvei nem maradtak fenn, így nem ismerjük Hippolit egri bevételeit, és össze sem tudjuk hasonlítani a korábbi évek Ferrarába szállított összegeivel.) 1515 októberében Hippolit Magyarországra érkezett ügynöke, Alfonso Cistarelli többek között arról tett jelentést, hogy Bakóc nagyon gyanakvóan fogadta, és jövetelének az okát tudakolta. A kormányzó pedig eltagadta előle a bevételeket.³⁰ Az első jelentések kézhezvétele után Ferrarában már biztosak voltak benne, hogy Bonzagno és Bakóc sikkasztottak az egri püspökség jövedelmeiből.³¹ Bár a bajok feltételezett okára fényt derített, Cistarelli küldetése még nem ért véget, noha 1516 első hónapjaitól már folyamatosan kérte urát, hogy hazatérhessen.³² Ezzel szemben a nyarat még biztosan Magyarországon töltötte, és a későbbi években is feltűnik a magyar vonatkozású anyagban. Úgy tűnik, Bonzagno közben visszaszerezte ura bizalmát, ugyanis Hippolit arra utasította Cistarellit, hogy adja át a kormányzónak a pápai brevéket, amelyeket a tapolcai apátság és a hevesi főis-

27 „Tágas domb tetején jó fal veszi körbe a várost
s templomait. Derekas püspök kormányoz e helyben,
római bíborosok szép tükre, dicső diadalma,
császárral rokon ő, fejedelmi sok ősök utóda:
Hyppolitus, ki a nagyhírű Esték fia, sarja.
Hatszáz pap közül is csak ilyen választana jósló
Phoebus; ilyen püspök bezzeg vigodalma Egernek;
mégse lakik most ott, Rómába vezette el útja.”

28 1515. 01. 27. Vestigia Infocus 1816.

29 1515. 05. 20. Vestigia Infocus 1817., 1820., Vestigia Infocus 1825.

30 1515. 10. Vestigia Infocus 1831.

31 1515. 12. 04. Vestigia Infocus 1835.

32 1516. 01. 28. Vestigia Infocus 1832., 1516. 02. 27. Vestigia Infocus 1834.

pánság ügyében eszközölt ki.³³ 1517 és 1520 között a hercegi levéltárban nincs nyoma Bonzagno tevékenységének, aminek az a prózai oka, hogy Hippolit 1517 őszétől 1520 februárjáig egyetlen kisebb megszakítással Magyarországon tartózkodott.³⁴

Ezekben az években a Ferrara és Magyarország közötti kapcsolattartás Hippolit udvarának más tagjaira és a Budán, Esztergomban tevékenykedő ferrarai ágensekre hárult, hiszen nem volt szükség részletes beszámolókat, összefoglalókat készíteni és eljuttatni a távolban élő bíborshoz. Azonban Bonzagno számára minden valószínűség szerint szellemi pezsgést jelenthettek a hosszabb-rövidebb ideig Egerben időző udvaroncok – néhány, ezekből az évekből fennmaradt levele tanúsítja, hogy nem csak a püspökség és a püspöki udvar gazdasági teendői kötötték le a figyelmét.³⁵ Miután Hippolit visszatért Itáliába, a diplomáciai iratok és jelentések alapján minden a korábban megszokott rendben zajlott. 1520 nyaratól Bonzagno rendszeresen beszámolt a püspökség ügyeiről, a szőlőtermésről, az ország belügyeiről és a török mozgolódásáról, a Duna áradásáról.³⁶

Hippolit váratlan halála kavarta fel az állóvizet. Egyrésről Bonzagno továbbra is jelentett Ferrarába az uruk halála után kialakult helyzetről, a kintlévőségek behajtásának nehézségeiről.³⁷ Alfonz herceg, Hippolit fivére viszont Giuliano Caprilét bízta meg a végrendelet végrehajtásával, a hagyaték számbavételével és Itáliába küldésével. Caprile 1519 óta tartózkodott Magyarországon egri

33 1516. 07. 26. Vestigia Infocus 1836.

34 Id. bővebben: *Kristóf Ilona: Egy nádorválasztás margójára. (ESTEI HIPPOLIT 1517–20 KÖZÖTTI POLITIKAI SZEREPLÉSÉNEK KÉRDÉSEI) IN: ACTA ACADEMIAE AGRISIENSIS NOVA SERIES TOM. XLIII. SECTIO HISTORIAE. TANULMÁNYOK A 70 ÉVES NÉMETH ISTVÁN TISZTELETÉRE. Szerk: KISS LÁSZLÓ. Eger, 2015. 175–185.*

35 Celio Calcagninivel váltott leveléből kiderül, hogy Bakóc a 14 éves unokaöccse számára keresett méltó és képzett tanárt és contuberniumot. Bonzagno érdeklődésére Calcagnini Battista Pisót és ferrarai contuberniumát ajánlotta. Calcagnini rögvest fel is vette a kapcsolatot Pisóval, és melegen a figyelmébe ajánlotta a kardinális unokaöccsét. (Sajnos nem derül ki a levelekből, hogy melyik unokaöcs taníttatása képezte a kérdés alapját. Talán Bakóc Jánosról eshetett szó, akit az érsek egyházi pályára szánt?) 1518. jún. *Ábel Jenő – Hegedüs István: Analecta nova ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia. Jussu Academiae Scientiae Hungaricae et scriptis ab E. A. relictis cum commentarii sedidit partim que aux it Stephanus Hegedüs, Bp. 1903. 87. skk.*

36 1520. 06. 01. Vestigia Infocus 1879., 1520. 06. 17. Vestigia Infocus 37. Buda, károk a szőlőtermésben, magyarországi események, pénzügyek. 1520. 06. 18. Vestigia Infocus 1881. Buda, a törökök betörései Karintiába, Tirolba. A németek ágyúkat és lőport is használnak. 1520. 06. 18. Vestigia Infocus 38. Buda, összecsapások a magyarok és az osztrákok között, vélemények a Magyar Királyság nehéz helyzetéről, az egri püspökség pénzügyei. 1520 nyár Vestigia Infocus 39. Királyi felszólítás minden főúrnak gyülekezésre felfegyverkezve augusztus 15-re, Tolnába, a Duna és a többi folyó áradása nagy károkat okozott Magyarországon. 1520 Vestigia Infocus 1882., 1883. Buda, a nádorral, Verbőczivel és az egyházi tizeddel kapcsolatos kérdésekről számolt be Bonzagno Hippolitnak.

37 1521. 01. 07. Vestigia Infocus 1891., 1892.

kanonoki javadalommal. Az iratokat böngészve a szemünk láttára bontakozik ki az udvaroncok viszálya, amelyben az egyéni érvényesülés és a kapzsiság hajtja az egymással szemben állókat. A kormányzó és az ügykövet különböző narratíváiból egy jellemző, de mégis szomorú történetet lehet rekonstruálni.

Ugyanazon a napon, amikor Bonzagno ecsetelte Alfonznak a végrendelet körüli gondokat, Caprile Nagytályáról írt Alfonznak. Éppen akkor tért vissza Krakkóból, ahová megvitte Hippolit halálhírét az utasítás szerint, és a fentebb említett Cistarellitől meg kellett volna kapnia a számadáskönyveket.³⁸ Már a keltezés helye is jelzésértékű. Nem tudott, nem akart Egerben maradni. A Hippolit halála óta eltelt hónapokban Egerben az udvaroncok és a katonák mindent széthordtak, a várkapitány és a kormányzó, Bonzagno nem vállalták a felelősséget. Caprile nemcsak felháborodását tolmácsolta a hercegnek, hanem igyekezett minél hamarabb Budára érni, menteni, ami még menthető.³⁹ Néhány héttel későbbi levelében még mindig a királyi leiratra várt, hogy mi legyen a hagyaték és a kintlévőségek sorsa. A háttérben zajló egyezkedésekről is beszámolt. Az időhúzás mögött a váci püspököt, Szalkai Lászlót sejtette, és Balbi Jeromost, valamint Bonzagnót, aki ezúton szerette volna elérni tartozása elengedését. Bonzagno már a jövőjére gondolt, hosszabb időt töltött Budán, találkozott Caprilével. Próbálta ügyesen pozicionálni magát a Hippolit utáni időkre, az alkudozás tárgyát képezte az egri örkanonoki stallum is. Már az foglalkoztatta az udvart, hogy ki lesz az új püspök.⁴⁰

Ha korábban meg is fordult Bonzagno fejében a hazatérés gondolata, ezekben a hetekben dőlhetett el véglegesen, hogy Magyarországon marad. Korábban is felmerült már a sikkasztás gyanúja vele szemben, Caprile most viszont nyíltan megvádolta azzal, hogy nem az Esték érdekeit képviseli. Az előző években egy működő kapcsolati hálót épített ki az udvarban. További karrierje szempontjából jóval jövedelmezőbbnek tűnt tudását, tapasztalatát, helyismeretét továbbra is Magyarországon kamatoztatni, mint Ferrarában Alfonz herceg esetleges neheztelésével és mellőzésével szembenézni.

Ugyanezen a napon, 1521. január 31-én indult útnak Egerből az itáliai udvaroncok egy csoportja. Hat nappal később még Esztergomban időztek, minden bizonnyal Bakóc valamiféle anyagi támogatására vártak hazaútjukat megkönynyítendő, de úgy tűnik, hiába.⁴¹ Ekkorra már Bonzagno is visszatért Egerbe és tett utoljára jelentést Alfonznak.⁴² Caprile végül a február 16-i királyi meghallga-

38 1520 10. Vestigia Infocus 1909. 1910.

39 1521. 01. 07. Vestigia Infocus 1911.

40 1521. 01. 31. Vestigia Infocus 1917.

41 1521. 02. 06. Vestigia Infocus 1935.

42 1521. 02. 06. Vestigia Infocus 1893. Bonzagno és Caprile párhuzamos jelentései nem számítanak kivételes esetnek. A szigorú be- és elszámolási kötelezettségekből adódóan az udvaroncok korábban is rákényszerültek a pontos jelentéstételre, hiszen beszámolóikkal egymás munkáját igazolták. Elvértve fordult csak elő, hogy Hippolit különböző pozícióban lévő emberei egymást bepanaszolták volna uruknál, vagy amint jelen példánk is mutatja, nyíltan meggyanúsították volna egymást.

táson sem járt sikerrel, nem sikerült kieszközölnie, hogy a király olyan leiratot adjon, amelynek segítségével a bíróságok előtt visszaszerezhetné volna Hippolit adósaitól a kintlévőségeket. A király azzal indokolta döntését, hogy Hippolit jobbára saját céljaira használta egri bevételeit, ahelyett hogy bandériumállítási kötelezettségének tett volna eleget, avagy kegyes célokra, templomépítésre fordította volna jövedelmét. Mindezek a vádak inkább csak ürügyként szolgáltak a hosszú, bizonyíthatatlan pereskedések sorát megelőzendő.

Hippolit méltóságából és személyes pompakedveléséből adódó életmódja ellenére is a kutatások igazolták, hogy a püspökség nem vonta ki magát hadállítási kötelezettsége alól.⁴³ Ugyanebben a jelentésben Caprile végső elkeseredésében hangot adott annak a szóbeszédnek is, mely szerint Cistarelli maga tűntette el a számadáskönyveket, hogy ne derüljön fény az üzelmére.⁴⁴ Tavaszra annyira elmérgesedett a viszony Alfonz emberei között, hogy Caprile újból megvádolta Cistarellit és Ghilino Ghillinit, az Alfonz által kinevezett ideiglenes egri helytartót, hogy összejátszanak, és akadályozzák őt munkája elvégzésében.⁴⁵ Alfonz utasítására Caprile egészen 1521 szeptemberéig próbálta behajtani Hippolit adósaitól a kölcsönösszegeket, teljesen sikertelenül.⁴⁶ Egyetlen pártfogójuk, az idős Bakóc Tamás június 12-én hunyt el. Így még az a megoldás sem kerülhetett szóba, hogy jelentős anyagi veszteséggel ugyan, de adja el Caprile az adósságokat Bakócnak.⁴⁷

Mindezzel párhuzamosan Bonzagno pozíciói megerősödtek Egerben. Ahogy Caprile is említette, Szalkai László váci püspök igyekezett az egri káptalan javára tenni, hiszen ekkor még korántsem volt biztos abban, hogy a váci püspöki székéből mikor léphet előre Egerbe.⁴⁸ Feltételezhetően Szalkai támogatásával szerezte meg az egri örkanonoki javadalmat.⁴⁹ 1521 nyara és 1525 tavasza között Bonzagno az egri custos és generalis vicarius.⁵⁰ Feltételezésem

43 *Kubinyi András*: Az egyház szerepe az országos politikában és a honvédelemben a középkor végén. In: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. METEM, Bp. 1999. 87–101. 97–98., *Kristóf, I.*: Püspöki udvar. i. m.

44 1521. 02. 16. *Vestigia Infocus* 1919.

45 1521. 04. 06. *Vestigia Infocus* 1922.

46 1521. 09. 05. *Vestigia Infocus* 1930.

47 1521. 04. 11. *Vestigia Infocus* 1929.

48 1521. 05. 24. *Vestigia Infocus* 1923., Szalkai székcserejéről ld. bővebben: *C. Tóth Norbert*: Az egri püspöki szék betöltésének problémái 1520 és 1523 között. Adatok az egri, váci és szerémi püspökök archontológiájához. In: *Juan Cabello - C. Tóth Norbert (Szerk): Erősségénél fogva várépítésre való. Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére*. Nyíregyháza, 2011. 367–377.

49 Első okleveles említése 1521. 07. 30 DF217992

50 *C. Tóth Norbert*: Az egri káptalan archontológiája. *Turul* 2015/2. 48–72., 53., 63., *C. Tóth Norbert*: Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. *Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig*. Győr, 2017. 53., 54., 55., 1521. 11. 15. DF 218019, 1523. 03. 10. DF 229704, 1523. 05. 03. DF 229712, 1523. 07. 03. DF 229719, *Bunyitay V. - Rapaics R. - Karácsonyi J. (szerk.): MONUMENTA ECCLESIASTICA TEMPORA INNOVATAE IN HUNGARIA RELIGIONIS*

szerint ezekben az években került kapcsolatba Brodarics Istvánnal, aki maga is ekkortájt kapta első fontosabb javadalmát, a pécsi prépostságot, és királyi titkárként teljesítette első diplomáciai küldetéseit. Felívelő karrierjének egyetlen akadálya volt csupán. A kancellári hivatalt korábban senki sem viselte püspöki rang nélkül. Antonio Burgio pápai követ közbenjárására Macedóniai László szerémi püspök lemondott javadalmáról Brodarics javára a pécsi prépostságért és az egri őrkanonoki méltóságért cserébe.⁵¹ Azaz, Brodarics és Bonzagno olyan jóban voltak 1526 elejére, hogy Bonzagno – nyilván kárpótlásért cserébe – hajlandó volt lemondani az egri custodiátusról, hogy ne álljon Brodarics kancellárságának az útjába. Brodarics nem maradt hálátlan. 1526. március 26-án levélben fordult VII. Kelemen pápához, amelyben tájékoztatta helyzetéről, és barátja számára kérvényezett javadalmat. „Azt, aki eddig szerémi püspök volt, egy olasz, reggioi származású barátomnak, aki korábban az estei bíboros egri püspökségét kormányozta, javadalmával kellett kielégítenem. De azután arra kért engem, hogy valami kárpótlást szerezzek számára s én, Szentséged jószágában bízva, szívesen megígértem neki, hogy javadalmat eszközölök ki számára. Esedezem tehát legkegyelmesebb uramnak, méltóztassék neki valami 500 aranyas vagy nagyobb javadalmat adni, noha ő különben úgy beszél, hogy beéri akár 200 vagy kevesebb aranyat hozó hivattal vagy javadalommal is, amint épen Szentséged jónak látja.”⁵² Sajnálatos módon az 1526 és 1529 közötti időszakra vonatkozóan nem maradtak fenn adatok Bonzagnóról. Valószínűsíthető, hogy Brodarics közbenjárásának is köszönhetően a váradi káptalanba került. A mohácsi csatában elesett váradi püspök, Perényi Ferenc helyére Szapolyai Cibak Imrét nevezte ki, aki ugyan pápai megerősítést nem kapott, de birtokba vette egyházmegyéjét. Nem meglepő módon a váradi káptalan is Szapolyai pártjára állt a kialakult belviszály során. Bonzagnót tapasztalata, nyelvismereete, műveltsége alapján Szapolyai diplomáciai feladatokra szánta. Első diplomáciai útján, 1527 nyarán Rómába indult, hogy a pápát tájékoztassa a kialakult hadi helyzetről, de csak Velencéig jutott, ahol Burgio pápai nunciushoz, akit bizonyosan ismert régebbről, átadta Szapolyai levelét.⁵³ Bonzagno 1527 ősztől Velencében tartózkodott Szapolyai követeként, pénzsegélyért folyamodott a

ILLUSTRANTIA. Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából - I. kötet, 1520–1529. Budapest, 1902. (A továbbiakban ETE I.) 91., 1523. 07. 18. DF 229722, 1524. 05. 10. DF 229758, 1524. 07. 05. DF 229758, 1524. 09. 26. ETE I. 159., 1525. 01. 16. ETE I. 179., 1526. 03. 06. DL 32123 - Talán a sors iróniája, hogy Caprile sem tért vissza végleg Itáliába, megtarthatta egri kanonikátusát, 1525-ben ungi főesperesként Bonzagnóval közösen járt el.

51 Brodaricsról ld. bővebben: *Fedeles, T.*: A pécsi i.m. 335–336., *Sörös Pongrác*: Jerosini Brodarics István (1471–1539) Bp, 1907.

52 *Sörös, P.*: Jerosini i. m. 34–37. Az oklevél legújabb kiadása: BIBLIOTHECA ACADEMIAE HUNGARIAE IN ROMA FONTES 3. Lettere di principi. Litterae principum ad papam (1518–1578) Fejedelmi levelek a pápának (1518–1578). Edidit: József Bessenyei. Roma–Budapest, 2000. XIV/7. – 1526. 26. Martii, Budae Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.

53 *Juhász, K.*: János király i. m. 328.

Signoriához.⁵⁴ Sanuto világkrónikája alapján legalább 1528 elejéig képviselte János király érdekeit Velencében.⁵⁵ A Köztársaság támogatásának megszerzése áttételesen azt is jelentette, hogy Velence támogassa a formálódó szövetséget I. János és I. Szulejmán között. Bonzagno beszámolóit ezt a célt szolgálták. A Magyarországról érkező hírek ismeretében Velence biztatta a szultán udvarát a szövetségkötésre.

A szövetség megkötése után, 1529 nyarán I. János Bonzagnót bízta meg a király és a szultán találkozásának előkészítésével, feladata szerint meg kellett tudnia, hogy a szultán hol kívánja fogadni Szapolyait. Végül 1529. augusztus 18-án a mohácsi mezőn került sor a találkozóra, amelyen valószínűleg Bonzagno is részt vett.⁵⁶ Ezzel az évvel Bonzagno tulajdonképpen el is jutott pályája csúcsára. Diplomáciai szolgálataiért elnyerte a csanádi püspökséget. 1529. június 29-én Bátori István nádor értesítette Ferdinándot, hogy Szapolyai a szultán elé indult, maga elé küldte János váradi prépostot, akinek nemrégiben a csanádi püspökséget adományozta.⁵⁷ Bonzagno váradi préposti méltóságáról ez az egyetlen adatunk, de feltételezhetően már régebb óta bírta a javadalmat.⁵⁸ Hiszen a diplomáciai küldetések alkalmával az orator szavahihetőségét, mondanivalójának komolyságát egyértelműen alátámasztották méltóságai, javadalmi. A Szentszék azonban megtagadta a János király által kinevezett főpápai kinevezését, így Bonzagno is pápai megerősítés nélkül gyakorolta a főpásztori jogokat, és élvezte a püspöki jövedelmeket haláláig. Későbbi politikai, diplomáciai aktivitásáról már nincs adatunk, de nem kizárható, hogy székhelyétől távol, János király környezetében tartózkodott élete utolsó éveiben. 1537 előtt halt meg, ekkor ugyanis a csanádi püspöki szék már üresedésben volt. 1539-ben Brodarics a végrendeletében egy tartozása kapcsán megemlékezett az egykori Johannes de Bonzagnis csanádi püspökről. Rendelkezett, hogy 100 forintos tartozását barátja fivérének, Alexander de Bonzagnisnak fizessék meg végrendeletének végrehajtói.⁵⁹ Giovanni Battista Bonzagno mozgalmas életútja kiválóan példázza a 16. század első felének karrierlehetőségeit. Tanult klerikusként, szerteágazó kapcsolati hálót kialakítva, mind gazdasági, mind egyházi pozíciókban, diplomataként, katonaként és humanistaként is megállta a helyét.

54 *Juhász, K.*: János király i. m. 329.

55 I diarii di Marino Sanuto, (MCCCCXCVI–MDXXXIII) dall' autografo Marciano ital. cl. VII codd. CDXIX–CDLXXVII. Pubblicato per cura di Niccolo Barozzi, Venezia, 1880. 8–9., 82., 191., 257–259., 260., 420., 423–440., 491. Jelen munkámhoz az alábbi digitalizált változatot használtam: <https://archive.org/stream/idiariidimarino53sanugoog#page/n15/mode/2up> (2018. április 1.)

56 *Juhász, K.*: János király i. m. 330.

57 ETE I. 476.

58 A váradi káptalan utolsó Mohács előtti ismert prépostja Homorogdi Miklós volt (1516–1524). *Kristóf Ilona*: Egyházi középréteg a késő középkori Váradon (1440–1526). (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae Universitate Quinqueecclesiensi 4.) Pécs, 2014. 215.

59 ETE III. 379.

